

ARBORETUM I ZAKŁAD FIZJOGRAFII W BOLESTRASZYCACH 2001–2020 INSTYTUCJA KULTURY WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO – CZĘŚĆ 3

The Arboretum and Department of Physiography in Bolestraszyce 2001–2020
A Cultural Institution of the Podkarpackie Voivodeship

RAFAŁ NESTOROW

*Instytut Sztuki Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Biuro w Krakowie, Aleja
Juliusza Słowackiego 46, 30–037 Kraków, tel. 12 634 10 73, e-mail:*

rafal.nestorow@gmail.com

Spis treści

CENTRUM EDUKACJI DZIEDZICTWA KULTUROWO-PRZYRODNICZEGO	3
GALERIA U PIOTRA MICHAŁOWSKIEGO	4
PLENER WIKLINA W ARBORETUM.....	9

CENTRUM EDUKACJI DZIEDZICTWA KULTUROWO-PRZYRODNICZEGO

Otwarcie się Arboretum na rzesze odwiedzających przyczyniło się również do znacznego poszerzenia dotychczasowej oferty edukacyjnej. Aby sprostać nowym zadaniom, w 2002 r. powołano Centrum Edukacji Dziedzictwa Kulturowo-Przyrodniczego. Oferta edukacyjna skierowana jest nie tylko dla nauczycieli, uczniów, studentów, dzieci i młodzieży, ale również dla seniorów (cykl warsztatów Blisko natury). W pierwszym rzędzie działania edukacyjne mają na celu upowszechnienie wiedzy przyrodniczej np. poprzez kolekcję roślin biblijnych, ale również promocję dziedzictwa przyrodniczo-kulturalnego Podkarpacia, nie zapomina się przy tym o możliwościach kształcenia poprzez różnorakie formy działalności artystycznej (Ryc. 28). Planowane jest utworzenie w Arboretum w Cisowej regionalnego centrum edukacji przyrodniczej promującego wiedzę na temat czynnej ochrony flory krajowej oraz możliwości zabezpieczenia w warunkach ex i in situ różnorodności biologicznej. W 2014 r. na terenie Arboretum w Cisowej została utworzona ścieżka przyrodniczo-dydaktyczna Dolina Cisowej. Umożliwia ona poznanie różnych gatunków lokalnej flory i fauny w ich naturalnym środowisku. W Cisowej powstał stały monitoring w zakresie ochrony roślin rzadkich, zagrożonych, ginących i chronionych we florze Polski. Ponadto Centrum odpowiedzialne jest za współorganizowanie i koordynowanie realizowanych w Arboretum plenerów artystycznych, seminariów naukowych, realizacji projektów finansowanych z budżetu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ponadto koordynuje wszelkiego rodzaju prace przy organizacji festiwali, konferencji, warsztatów, wszelkiego typu imprez plenerowych, czy konkursów (Ryc. 29–30).

Ryc. 30. Noc Świętojańska, 2016, fot. Arboretum Bolestraszyce

GALERIA U PIOTRA MICHAŁOWSKIEGO

Ostatnia, niemal dwudziestoletnia działalność Arboretum w Bolestraszcach to nie tylko utrzymanie ogrodu, kolekcji roślin oraz dotychczasowego profilu działalności naukowo-badawczej i edukacyjnej placówki, ale wprowadzenie na szeroką skalę działań artystycznych w przestrzeń ogrodu. Zakres tej działalności uznać można za unikatowy w skali kraju. Zasluga ta przypadła kolejnemu dyrektorowi Arboretum dr. Narcyzowi Pióreckiemu. Z jego inicjatywy w 2002 r. została założona w Arboretum Galeria u Piotra Michałowskiego, w skrócie zwana Galerią u Piotra, której działalność odwołuje się wprost do tradycji, jaką zapoczątkował w Bolestraszcach Piotr Michałowski, który mieszkał i tworzył w Bolestraszcach po powrocie z Francji. Ten wybitny artysta utrzymywał również ożywione kontakty kulturalne z przedstawicielami miejscowej arystokracji, przede wszystkim z Pawlikowskimi z Medyki i Sapiehami z Krasiczyna. Pierwotnie pomieszczenia Galerii znajdowały się jedynie w przyziemiu dawnej oficyny, w zaadaptowanych pomieszczeniach po byłej kotłowni. Z czasem, w miarę rozwoju działalności wystawienniczej i wydarzeń towarzyszących, sale ekspozycyjne urządzono również w przeciwległym krańcu budynku.

Obecnie Galeria u Piotra mieści się w trzech miejscach na terenie bolestraszyckiego Arboretum, są to sale ekspozycyjne oraz magazyn w budynku dawnej oficyny, drewnianej stodole z Cieszanowa i drewnianym budynku nr 66 Domu z Kalwarii Pałacowskiej. Sale ekspozycyjne w zabytkowej stodole oraz Domu z Kalwarii Pałacowskiej zostały w latach 2017–2018

Ryc. 31. Otwarcie wystawy Zemplínska karička artystów słowackich, zorganizowanej przez Miejski Ośrodek Kultury i Oświaty w Sninie pod kierunkiem Danieli Kapralovej, 2019, fot. Arboretum Bolestraszyce kompleksowo przebudowane i wyposażone w profesjonalne oświetlenie wystawiennicze i system prezentacji prac, w ramach projektu Domy z kulturą w Arboretum Bolestraszyce (Ryc. 31–32).

Ryc. 32. Wystawa Lilli Kulki TEMPUS mała retrospektywa w zabytkowej stodole z Cieszanowa, 2011, fot. N. Piórecki

W latach 2002–2020 w ramach działalności Galerii u Piotra zorganizowano ponad 100 indywidualnych wystaw, na których prezentowano dorobek artystów plastyków, pedagogów z Polski i z zagranicy w zakresie m.in.: malarstwa, rysunku, grafiki, fotografii, tkaniny, rzeźby i instalacji przestrzennych (Ryc. 33–34). Zorganizowanych zostało 70 wystaw zbiorowych krajowych i zagranicznych, w tym poplenerowych m.in. Międzynarodowego Pleneru Artystycznego Wiklina w Arboretum, Międzynarodowego Pleneru Artystycznego Bolestraszyce–Tarnobrzeg, a także Festiwalu Ogrodowego. W omawianym okresie zorganizowano 7 międzynarodowych wystaw zbiorowych. Do najważniejszych wystaw zaliczyć można następujące:

- Tajemnice kobiecej duszy – wystawa artystów słowackich. Bolestraszyce, 2005 r.
- Strefa sztuki. Wystawa prac artystów grupy PLAJA i artystów z Francji. Bolestraszyce, 2010 r.
- X Międzynarodowy Plener Wikliniarsko-Malarski TOLERANCJA – wystawa poplenerowa. Bolestraszyce, 2012 r.

- Sztuka polska. Artyści w kręgu Arboretum w Bolestraszytach. Zamek Snina (Słowacja), 2016–2017 r.
- Natura Natury. Zamek Aubais. Aubais (Francja), 2017 r. (Ryc. 35).
- Nature de la Nature – wystawa Stowarzyszenia Nomades z Francji. Bolestraszyce, 2017 r.
- Zemplínska karička. Wystawa artystów słowackich zorganizowana przy współpracy z Miejskim Ośrodkiem Kultury i Oświaty w Sninie. Bolestraszyce, 2019 r.

Ryc. 33. Wernisaż wystawy Pejzaż z Camargue Anny Baranek du Château, 2015, fot. S.

Piórecki

Ryc. 34. Wernisaż wystawy Litografie barwne Witolda Warzywody, 2013, fot.

Arboretum Bolestraszyce

Ryc. 35. Wystawa Barbary Dawid-Ciesielskiej Dotknąć natury, 2020, fot. N. Piórecki

Ryc. 36. Biuro Wystaw Artystycznych w Rzeszowie. Wystawa Sztuka włókna w kręgu Arboretum, 2016, fot. N. Piórecki

Ryc. 37. Zajęcia terenowe w Arboretum w Cisowej w trakcie pleneru malarsko-fotograficznego Wszechświat na dłoni 2017, 2019, fot. N. Piórecki

Ryc. 38. Uczestnicy pleneru malarsko-fotograficznego Wszechświat na dłoni 2017, 2019, fot. Arboretum Bolestraszyce

Jednym z najważniejszych wydarzeń artystycznych, jakie miały miejsce w Galerii u Piotra była niewątpliwie krajowa wystawa zbiorowa Sztuka włókna w kręgu Arboretum, która towarzyszyła 15. Międzynarodowemu Triennale Tkaniny Łódź 2016. Była ona również prezentowana w Biurze Wystaw Artystycznych w Rzeszowie (Ryc. 36). Warto nadmienić, że już od 2012 r. Międzynarodowemu Triennale Tkaniny w Łodzi towarzyszyły cztery wystawy poplenerowe Międzynarodowego Pleneru Artystycznego Wiklina w Arboretum.

W ramach działalności w Galerii są nie tylko prezentowane prace zaproszonych artystów, ale również gromadzona jest kolekcja malarstwa współczesnego. W zbiorach Galerii u Piotra znajdują się prace m.in.: Witolda Dżochowskiego, Edwarda Kieferlinga, Bogusława Lustyka, Natalii Pastuszenko, Piotra Rędziniaka, Stanisława Stacha, Wiesława Wodnickiego.

W Arboretum w Bolestraszycach zorganizowano i współorganizowano ponad 60 plenerów: plastycznych, malarskich, wikliniarskich, fotograficznych i innych, w których udział wzięli artyści plastycy z Polski i z zagranicy oraz studenci szkół artystycznych (Ryc. 37–38). Wystawy poplenerowe oraz wernisaże i finisaże wystaw organizowanych na terenie Arboretum w Bolestraszycach cieszą się dużą popularnością wśród licznie odwiedzających ogród gości.

PLENER WIKLINA W ARBORETUM

Jednym z charakterystycznych elementów bolestraszyckiego Arboretum są wiklinowe rzeźby i instalacje integralnie wkomponowane w przestrzeń ogrodu, które poddają się wraz z nim rytmom przyrody, cyklowi pór roku i niszczycielskiej sile czasu. Stare dzieła sztuki, tak jak i rośliny umierają, stają się pożywką dla roślin, robiąc miejsce dla kolejnych. Początki plenerów wikliniarskich w Arboretum miały miejsce już w 2001 r., kiedy do Bolestraszyca przyjechał dyrektor Tarnobrzeskiego Domu Kultury Piotr Markut, który polecił artyście plastyka Stanisława Dziubaka reprezentującego Ogólnopolskie Stowarzyszenie Twórcze „Wiklina” oraz Tarnobrzski Dom Kultury do współpracy. Zafascynowany Bolestraszcami oraz artystyczną tradycją tego miejsca, którą zapoczątkował Piotr Michałowski, a kontynuował dyrektor Narcyz Piórecki, nie mógł przypuszczać, że wizyta ta zapoczątkuje trwające już blisko dwadzieścia lat coroczne plenery wikliniarskie. To cykliczne wydarzenie na stałe wpisało się nie tylko w historię Arboretum, ale weszło do kanonu wydarzeń kulturalnych Podkarpacia (Ryc. 39). Ponadto plenery te stały się imprezą towarzyszącą Międzynarodowego Triennale Tkaniny Artystycznej w Łodzi.

Pierwszy plener Międzynarodowy Plener Artystyczny Wiklina w Arboretum odbył się już w maju 2002 r. przy współpracy Arboretum w Bolestraszytach z Tarnobrzeskim Domem Kultury, przy zaangażowaniu jego dyrektora Piotra Markuta. W plenerze corocznie uczestniczy kilkunastu artystów plastyków, pedagogów z uczelni wyższych z Polski oraz gości niemal z całego świata, m.in.: Francji, Indii, Kanady, Mongolii, Słowacji, Stanów Zjednoczonych, Szwecji i Ukrainy. Celem artystycznych spotkań jest również promocja Podkarpacia jako zagłębia wikliniarskiego i wikliny jako naturalnego surowca wykorzystywanego w sztuce ogrodowej. Uczestnicy pleneru wykonują w przestrzeni ogrodu obiekty wiklinowe, z którymi mogą się zapoznać odwiedzający Arboretum (Ryc. 40). Obie instytucje organizowały także corocznie malarski Międzynarodowy Plener Artystyczny Bolestraszyce–Tarnobrzeg, którego uczestnikami byli artyści plastycy z Polski i z zagranicy, twórcy pracujący w różnych technikach plastycznych.

Ryc. 39. Volodymir Balyberdin, Galyna Diugovska – praca z wikliny powstała podczas X Międzynarodowego Pleneru Artystycznego Wiklina w Arboretum 2012, fot. D. Dudziak

Ryc. 40. Elżbieta Piórecka. Stopa...wzrosła... – praca powstała podczas XIII Międzynarodowego Pleneru Artystycznego Wiklina w Arboretum 2015, fot. N. Piórecki

Ryc. 41. Wiklinowy Labirynt – widok z lotu ptaka, 2010, fot. Przemyska Grupa Paralotniowa

Wśród zmieniającej się ekspozycji „zanikających” wiklinowych rzeźb i instalacji zwraca uwagę wielkoskalowy labirynt z rosnącej wierzby użytkowej (Ryc. 41). Przez pięć kolejnych lat nad stworzeniem labiryntu pracował artysta plastyk Stanisław Dziubak, według koncepcji i umiejscowienia autorstwa Narcyza Pióreckiego, systematycznie go powiększając. Instalacja pod nazwą Wiklinowo-topolowe przytulisko stała się jedną z największych w Polsce wiklinowych prac. W krótkim czasie dawna podmokła łąka z rosnącymi tam topolami stała się jedną z atrakcji Arboretum i obowiązkowym punktem odwiedzin młodszych gości zwiedzających bolestraszycki ogród.

Warto zwrócić uwagę, że Arboretum w Bolestraszcach jest położone w regionie o nadal żywych tradycjach plecionkarskich. W położonym niedaleko Rudniku nad Sanem znajduje się ważny ośrodek wikliniarski o blisko 130-letniej tradycji. Wiklina w Arboretum to nie tylko plenery artystyczne, ale nawiązanie do lokalnej tradycji rzemiosła, które nadal jest źródłem utrzymania dla kilku tysięcy plecionkarzy i plantatorów wikliny. Niestety, wikliniarze z Podkarpacia opierają swoją produkcję o wiklinę amerykańską *Salix americana* Hoedt. Odmiana ta wyeksploatowana przez dziesięciolecia straciła swoje pierwotne walory uprawowe i użytkowe. W związku z powyższym w Arboretum w Bolestraszcach założono kolekcje wierzb użytkowych w celu wyselekcjonowania odmiany najbardziej wartościowej w plecionkarstwie i odpornej na szkodniki. Kolekcja liczy kilkadziesiąt odmian wierzb. Początkiem jej były zasoby własne placówki i zbiory Stanisława Dziubaka z Tarnobrzega. Kolekcja jest stale poszerzana i wzbogacona wieloma odmianami przywożonymi z wypraw naukowych. Poligonem doświadczalnym dla sprawdzenia wartości użytkowych kolekcji stały się coroczne międzynarodowe plenery artystyczne odbywające się na terenie Arboretum w Bolestraszcach. Warto podkreślić, że w czasie plenerów wikliniarskich, zgodnie z trendami europejskimi oraz rosnącą modą na ekologię, do prac wykorzystuje się wiklinę naturalną, nieokorowaną, o zróżnicowanym wybarwieniu, w przeciwieństwie do wikliniarstwa regionalnego, w którym nadal prym wiodą wyroby z okorowanej wikliny gotowanej.